

У НОВОМЕ САДУ У ПЕТАК 31. МАЈА 1885.

ГОДИНА X.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 5.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Плази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свака о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

Прве српске позоришне представе у Чанаду.

(ПРИЛОГ ЗА ГРАЂУ ИСТОРИЈЕ СРПСКОГА ПОЗОРИШТА.)

Било је то једног јесењег дана по по-
дне год. 1859. кад се разнео беше по се-
лу глас, да је једно немачко друштво, што
путује, у Чанад дошло, да своје представе
даје, односно да уз пут за даље путовање
своје нешто заслужи.

Које из љубопитности, јер онда се
ретко кад чуло за позориште, које пак с
тога, да се дуге јесење ноћи мало пре-
крате, претплатно се приличан број отме-
нијих пновераца, а међу њима и неки
отменци Срби, као: Ивковић, властелински
управник спајаје Наке са целом породицом,
даље: Ј. Теодоровић, тадањи касир, Стеван
Протић, богослов, А. Путник, свршени бого-
слов и Коста Хаџић. Сви су ови представе
тако пријежено похађали, као и пноверци.
Осни ових Срба долазили су по кад кад
у позориште још и неки млади нежењени
јуди, а на име: свршени приправник Смић, C III - 9
Мита Ружић, Михаило Матић, Јоца Живић,
Јоца Зорић, Јоца Путник, Коста Живић и
Васа Марковић, од којих су по неки, у
оскудним приликама, кроз отворене про-
зоре, по издалека на прсте ушијући се,
кроз пукотине спуштених завеса приказе-
ваштака криптом сматрали.

Које с тога, што је споменуто друштво,
са управитељем својим Карлом Бушем
на челу, добро представљало, које пак што
је позориште пријежено посећивано, јер он-
да не беше у Чанаду других забава, —
затекло је исто друштво пролеће. За ово време
упознало се или боље рећи опријатељило
се цело друштво како с пноверцима тако

и са Србима, у сљед чега покушаше, да
своје представе продуже, што и учинише,
те под шупом гостонице „Прилога Орла“
наместе позорницу и зграде неку „арену.“

Поводом тим, доћем ја (тада већ свр-
шени богослов) на ту мисао, да покушам
с именованим младим Србима, кад је већ
прилика ту, једну српску представу дати,
и то с тога, што су неки од њих, и то:
Мита Ружић, Јоца Путник, и Васа Марко-
вић, у једном већем немачком комаду, на
молбу директора Буша, суделовали на опште
задовољство.

Што сам намерио, то сам, и неказавши
никоме своју намеру, потрудио се и из-
вести. Пре свега морао сам премишљати,
који би се комад дао најлакше и најбоље
представити, јер у женским оскудица беше.
Најзад изаберем позоришни комад „Хајду-
ке“, од Ј. Ст. Поповића, но почем онако, као
што је било написано, није се дало извести,
латим се поправке, прекројим и удесим за
позорницу. Кад је то готово било, онда сам
тек напшао на велику незгоду, а то је, на
улогу „Зелидину“, јер ни једна од Српкиња
чанадских — истина да их је мало и било —
од стипа и предрасуде не хтеде се ни по
коју цену примити. После дугог премишља-
ња доћем на ту мисао, да улогу „Зелидину“
латинским словима разговетно препишем,
и директора Буша ћерку глумицу замолим,
да исту прими и представи. Поншто сам то
свршо, одем директору Бушу и саопштим
му намеру своју. Понуду ову он драго-
вљено прими, и ћерку своју, која ни ре-

чице српски није знаћа, позове, да се улоге прими и научи. Она се позиву радо одазвала и, као што ћемо мало ниже видети, врло добро представила.

Кад је п ова незгода уклоњена била, онда сам намеру своју Ст. Протићу саопштио, коју је он и одобрио и обећао, да ће и он припомоћи, да се ово произведе. Затим сам горе именоване младе Србе позвао, и њих о намери својој известио. Они су је сви одушевљено, драговољно прихватили.

Улоге су у споразуму са С. Протићем подељене, од којих је Мплетина, као најглавнија, мени допала, а Протић се примиша пуштања.

Поменути млади људи, пошто су улоге своје проучили, долазили су мени, па су се сви скупа у „башти“ вечбали, под мојим режисовањем пробе држали и обуčавали се.

Најзад год. 1860. месеца априла, кад је све припремљено било и кад се мислило: е сад хајд' на позоришту, појави се још једна тешкоћа, а то је: „лиценција“, коју ни сам представник, поред своје најбоље воље, није могао дати. Тога ради морало се у Темишвар путовати, улоге на преглед однети, и за дозволу молити. Дозвола је, након двократног путовања у Темишвар и молакаша, од врховног земаљског „правитељства“ једва једном изасланцу Симићу ишемено уручена.

Са дозволом у руци поведем поменуте неуке чланове са Немицом глумицом на позоришцу; те тако још тога месеца изађемо ми у комаду „Хајдуци“, окићени са дрвеним у артијама завијеним сабљама, папирним калпацима и од сукања направљеним димлицама, пред многобројну, из околних села сакупљену публику, те пред њом одиграсмо „Хајдуке“ на највеће задовољство.

Да је представа ова добро одиграна и од гледалаца са допадањем примљена, доказ је: што се на захтевање месне и стране публике по други пут морало представљати. Том приликом и авлија је у гостино-

ници дунком пуна била. За време представе била је така тиштина, да се свака реч представљања и у авлији чути могла. Живили! Живио Милета! Живила Зелида! орпlo се при свршетку непрекидно.

После ове представе српске, поменута немачка позоришна дружина дала је још неколико представа, а за тим је из Чанада отпутовала да по другим местима представља, и сваки пуштањи лебац заслужује. А именованни чланови српски, држећи, да су и они одласком немачког друштва своје улоге одиграли, латили се сваки свога посла, по руфету свом.

Ал' судба друкчије хтеде. Као што ће се даље видети, у то доба, и у тој кући, односно дворишту, где се поменуте две српске представе одиграле, становао је тадашњи „вински закупник“ изображен и доста имућан млад човек, по имену: Карло Мај, који је пре тога имао прилике у Бечу, Пешти, Темишвару и т. д. немачке позоришне представе гледати. Тада је изненађен био, пажљиво мотрећи тако складно и вешто одигране већ више пута поменуте две представе српске, представљене од чланова, који, по његовим речима, изузимајући Андрију Путића, ни појма донде о позоришту имали нису. Исти Мај у своме одушевљењу дође на ту мисао, да се рад тај настави. Тога ради, пошто је прво Ст. Протића посетио, дође и мени у походе, саопшти и мени мисао своју, изјавивши: „да је он готов 2000 фор. словом две хиљаде фор. аустр. вр. на ту цел жртвовати, па да се „гардероба“ „позорница“ „књиге“ и све што је за оснивање позоришта нужно набави; па кад се српска дружина склопи и неколико комада за представу научи, онда да се рад озбиљно настави. Не велим, да се представе и без опомене К. Маја не би наставиле, али то се неда затајати, да је ова дарежњива понуда све нас познадила.“

Ја и Ст. Протић отпуштио Карла Маја с тим, да ћемо му, пошто се о ствари мало боље промислимо, а и са осталим

представљачима посаветујемо, одсудан од-
говор дати.

За тим буду сви представљачи код Ст. Протића призвани, где им је предлог Карла Маја саопштен. После подужег премишљања неки, и то : Ст. Протић, Симеон, Мите Ружић, Јоца Путић, Васа Марковић, Коста Хаџић, са мном заједно, усвоје предлог и мисао Карла Маја, а остали коначно из друштине иступе. Све ово буде одмах К. Мају саопштено, а за тим и „уговор“ учињен, којим Карло Мај задржава себи право, да, почем њему није могуће као закупнику с дружином путовати, у место себе поставља заменика, као поверенника свог, који ће са Ст. Протићем, као, управитељем и редитељем, дружину руководити и старати се, да дружина напредује, и да од времена на време о свему њему, као главном фактору, извештај подноси, којом приликом означено је за таковог, неког рођака и пријатеља свог Георга, а док овај не принесе овласт по једној и А. Путића, да се о женском, а по потреби и мушким особљу постарају.

Кад је све то тако углављено и удешено било, онда се тек појавило питање: од куда и како ће се доћи до женског особља. Премишљајући, сетим се ја, да сам у Темишвару као ћак VI. школац имао прилике видети српско позориште, у којем беше и једна Кикнђанка, именом Јела, која је врло добро представљала и пзврстан глас имала. С тога предложим, да се у Кикнђу иде, за исту особу распита, и ако би је дома нашли, да се замоли, да у друштво ступи. Предлог буде усвојен, и за мало, а кола Карла Маја стајала су већ спрована за путовање. На молбу да и ја са њима, па и Ст. Протић иде, примим се позива, и тако нас троје дођемо у Вел. Кикнђу, да поменуту женскињу гђу Јеле потражимо.

Приспевши у Кикнђу, одседнемо у великом гостопонику. Ту се случајно састане-

мо с Митом Марковићем, саучеником и добрым пријатељем мојим. После обичног поздрава, саопштим му искрено цел доласка свог у Кикнђу, и пошто сам му сапутнике своје приказао, запитам га, не би ли нам могао што о гђи Јеци казати. Он прихвати, да је иста у Кикнђу, и да је готов у стан њен нас одвести, шта више, и сам се препоручи и замоли, да у друштво примљен буде, с обећањем, да ће се својски заузети да набави женских и мушких особа.

После доручковања, одосмо у пратњи Мите Марковића у стан гђе Јеле, где је и затекосмо, и изјависмо цел и намеру нашег доласка. На то ће она смешећи се одговорити :

„Фала вам, господо, што ме ипсте заборавили. Радујем се, што сте ме тога ради посетили, а на против жао ми је, што се жељи вашој одазвати не могу; јер ја ипсам више за позорницу. У осталом обећавам и уверавам вас, да ћу вам ја наћи особу, са којом ће те бити задовољни, и која ће хтети и умети одазвати се позиву вашем.“

На поновљену молбу нашу озбиљно нам рече: да у друштво ни на који начин ступити не може, ал' да ће обећање своје испунити. „Ип три“ — вели — „дана не ће проћи, а ви ће те цмати женскињу за предузеће ваше способну, о чем ћу вас ја ипсмено известити.“ Опростиш се с гђом Једом и М. Марковићем, вратимо се дома, очекујући обећање гђе Јеле. И запста трећи дан припремо писмо, којим нам се јавља, да је обречена женскиња у Кикнђу, и готова је у друштво ступити. Ако нам је дакле воља, можемо по исту доћи.

Усљед тога одем ја опет у Кикнђу, и вратим се отуд са М. Марковићем, и гђицом Драгом Поповићевом, ћерком чувеног попа Луке из Иванде, а садашњом опште уваженом глумицом и супругом омиљеног нам глумца и вештака Мите Ружића.

(Свршиће се.)

ЛИСТИЈИ.

ПОЗОРИШТЕ.

(Дениза.) У Comédie française приказује се непрекидо с великим успехом нова драма у четири чина под насловом „Дениза“. Драму ту написао је Александар Дима, син. Приказивање те нове драме донело је, по париским листовима, „француској комедији“ неувеле венце славе. Та иста драма набављена је и за наше позориште и приказивање се овде у Новом Саду, чим позоришна дружина овамо дође на зимницу. Драму ту превела је с француског језика за нашу позорницу грађа Бетица Јовановићка-Батутка.

(Глумац Кин) беше једном на ручку код неког богатог лорда, али великог тврдице. Домаћин изнесе о ручку гостима само неко лоше првено вино, изговарајући се, да му се изгубио кључ од подрума, те не може, на своју велику жалост, да послужи госте бојим вином. После ручка одведе лорд госте у врт, да им покаже, шта има онде вредно да се види. Међу другим стварима беше ту и један грдан кавез са свакојаким штицама, а међу њима и један ној. „Видите, господо, овога ноја“ — рећи ће домаћин, — „тада има чудновату природу. Ако ће те ми веровати, он може да прогута и да свари и грумене од гвожђа.“ — „Тако ми Бога“ — повикнуће на то Кин, — „па то је тај обештењак прогутао и кључ од вашег подрума, милорде! За то бих вам ја саветовао, да што пре дате направити нов кључ!“

УМЕТНОСТ.

(Јован Миловановић) живописац, који цртачку уметност предаје на великој школи, израдио је у последије време две слике, које су биле изложене у књижари Ст. Ђурчића: *Свети Сава и Мајор Миша Анастасијевић*. Ове су слике разматране са осбитом пажњом. Желимо нашем талентисаном уметнику, да што више времене посвети овој грани живописа. Што се више веџбаш, већи си уметник. Ваља умети у борби живота истргнути што више мирних часова за овако леп и узвишен рад, као што је живопис.

(Даворин Јенко), наши чувени музичар и компониста, доживео је 4. маја о. г. двадесетпетогодишњицу свога уметничкога живота и рада. Његови земљац, Словенци, славили су тај дан издавши на лепој финој хартији чувену његову композицију: *Напреј!* Д. Јенко сложио је тај марш још пре 25 година. Та композиција младачког и бујног доба пронела му је име по словенском југу. Та и друге срећне композиције довеле су га међу наш народ, прво на ову страну, па онда преко у.

Србију. Д. Јенко од много година ради као капелник и композитор у краљевском српском народном позоришту. Ова тешка и пунорадна служба још тежом постаје слабим наградама наших свирача у позоришту, који се због тога, а и иначе, врло често мењају. Спремати таке несталне и довољно нездовољене корове свирачке и певачке посао је и тежак и немио. Но Д. Јенко све то савлађује. Ми му желимо много здравља и година, да би их могао посветити његовању и ширењу музике у нашем народу.

Композиција: Напреј! изашла је о. г. и у Лондону са словенским и енглеским текстом. Напреј! се и у нас врло радо пева, а као марш свирају га војни и цивилни оркестри. Сложен за гласовир може се добити преко наших књижара. Ми га напним читатељкама топло препоручујемо.

Његово величанство Краљ Милан, уважавајући заслуге Д. Јенка у музici, одлуковао га је орденом светога Саве.

Словеначки лист Слован, у 10. броју, донео је лепо израђен лик Д. Јенка, са животописом, из ког видимо, да се Јенко родио 10. новембра 1835. у дворима крај Церкљана на Горењском у Крањској. Бавио се још из ране младости уз остале науке и музиком. Учитељи му беху у Љубљани Малик и Рихар, а у Трсту Синоко и Риччи. Дошаоши после у Беч на универзитет учио је крај правничких наука и музику. Читаве дане пробавио је у дворској књижници, читајући партитуре различитих опера. Кад се српштком г. 1859. основало у Бечу „Slovensko pevsko društvo“ изабраше га за ликовог певача. Његова даворија „Нареј zastava Slave“ певала се први пут 22. октобра 1860. Напустивши правничке науке, ода се Јенко са свим на музичку уметност. Г. 1863. постаде ликовог певачке друштине у Панчеву, а оданде се пресели г. 1865. у Београд, где су га г. 1871. назименовали капелником за српско народно позориште. Као капелник служи већ 14. година на длику и понос себи и својима. Од његових композиција познате су свакоме: „Сабљо моја, димишћијо“, „Што ћутиш, Србине тужни“, „Богови силни“, „Моја лађа“, песме из „Маркове сабље“, „Српска химна“, итд. Сва му се дела одликују скроз народним духом и савршеном формом. Највеће му је дело оперета „Врачара или баба Хрка“, која се певала 1882. у Београду први пут уз општу хвалу и на опште допадање. Желимо од свега срца, да нам Јенко дочека, чио и здрав, и педесетгодишњицу свога славнога рада на пољу српске музичке уметности!

Издаје управа српског народног позоришта.